

Aquí em tens, doncs, sol damunt la terra, sense cap més germà, proïsme, amic ni societat que jo mateix. El més sociable i el més afectuós dels humans n'ha estat proscrit per un acord unànim. Han cercat en els refinaments del seu odi quin turment podia ser el més cruel a la meva ànima sensible i han trencat violentament tots els lligams que m'unien a ells. Jo hauria estimat els homes a despit d'ells mateixos. Només deixant de ser-ho han pogut defugir el meu afecte. Mireu-los, doncs, estranys, desconeguts; finalment no són res per a mi perquè així ho han volgut. Però jo, deslligat d'ells i de tot, ¿què sóc, jo mateix? Això és el que em queda per descobrir. Per desgràcia aquesta recerca ha d'anar precedida d'una ullada sobre la meva situació. És indispensable que faci aquesta reflexió per arribar d'ells a mi.

Tot i que fa quinze anys o més que em trobo en aquesta estranya posició, encara em sembla que somio. M'imagino sempre que una indigestió em mortifica, que visc un malson i que em despertaré ben alleugerit de la meva pena i envoltat dels meus amics. Sí, sens dubte, dec haver fet sense adonar-me'n un salt de la vigília al somni o, més aviat, de la vida a la mort. Sostret sense saber com de l'ordre de les coses, m'he vist precipitat en un caos incompreensible on no m'adono de res; i com més penso en la meva situació actual, menys puc entendre on sóc.

Ai, ¿com hauria pogut preveure el destí que m'esperava? ¿Com puc concebre'l encara avui que hi he estat lliurat? ¿Podia suposar assenyadament que un dia jo, el mateix home que era, el

mateix que encara sóc, passaria i seria tingut, sense cap mena de dubte, per un monstre, un emmetzinador, un assassí; que em convertiria en l'horror de la raça humana, en la befa dels canalles; que per única salutació dels vianants rebria una escopinada; que una generació sencera es divertiria unànimement a enterrar-me de viu en viu? Quan es va produir aquesta estranya revolució, com que m'agafà desprevingut, primer em va trasbalsar. Els nervis i la indignació em van enfonsar en un deliri que han calgut més de deu anys per apaivagar, i, en aquest interval, caient d'error en error, de falta en falta, de bestiesa en bestiesa, amb les meves imprudències he proveït de tants instruments els amos del meu destí que els han fet servir amb enginy per fixar-lo per sempre.

M'hi vaig discutir molt de temps violentament i en va. Sense traça, sense gràcia, sense dissimulació, sense prudència, franc, obert, impacient, rabiüt, discutint-m'hi així no feia sinó lligar-m'hi encara més i els donava sense parar noves raons que s'han guardat prou de passar per alt. Finalment, veient tots els meus esforços inútils i turmentant-m'hi debades, vaig decidir prendre l'únic partit que em quedava: sotmetre'm al meu destí sense resistir-me més al fat. He trobat en aquesta resignació el rescabament de tots els meus mals per la tranquil·litat que em procura i que de cap manera no podia aconseguir amb l'afany continu d'una resistència tan feixuga com infructuosa.

Una altra cosa ha contribuït a aquesta tranquil·litat. Entre tots els refinaments del seu odi, els meus perseguidors n'han deixat de banda un que la seva animadversió els ha fet oblidar: el de regular-ne bé els efectes de manera que poguessin mantenir i renovar el meu dolor sense interrupció tot atacant-me sempre de nou. Si haguessin tingut la traça de deixar-me un bri d'esperança, em tindrien encara allà. Fins i tot podrien fer de mi la seva

joguina amb alguna falsa il·lusió, i infligir-me aleshores un turment sempre nou gràcies a la meva expectativa decebuda. Però han exhaurit d'entrada tots els seus recursos; no deixant-me res, s'ho han sostret tot a ells mateixos. La difamació, l'anorreament, l'escarni, l'oprobri amb què m'han cobert no són susceptibles ni d'augmentar ni d'apaivagar-se; cap dels dos no estem en condicions, ni ells d'agreuja-los ni jo de sostreure-m'hi. S'han afanyat tant a portar fins a l'extrem la meva misèria que tot el poder dels homes, amb l'ajut de totes les astúcies de l'infern, no hi podria afegir res. El mateix dolor físic, en lloc d'augmentar les meves penes, em distrauria. Arrencant-me crits, potser m'estalviarien els gemecs, i els sofriments del meu cos aturarien els del meu cor.

¿Què més puc témer d'ells si ja m'ho han fet tot? Com que no poden empitjorar el meu estat, no poden fer-me passar ànsia. La inquietud i la basarda són mals dels quals m'han deslliurat per sempre: això sempre és un alleujament. Els mals reals m'afecten poc; m'avinc fàcilment amb els que pateixo, però no amb els que temo. La meva imaginació espantada els barreja, els empaita, els escampa i els augmenta. La seva espera em turmenta cent vegades més que la seva presència, i l'amenaça em resulta més terrible que el cop. Tan aviat com arriben, l'esdeveniment els treu tot el que tenien d'imaginari i els redueix al seu just valor. Els trobo aleshores molt més insignificants que no m'havia figurat, i, fins i tot enmig del meu patiment, no deixo de sentir-me alleugerit. En aquest estat, deslliurat de qualsevol nou temor i alliberat de la inquietud de l'esperança, en tinc prou només amb el costum per fer més suportable dia a dia una situació que res no pot empitjorar, i, a mesura que el sentiment es va afeblint amb el temps, ja no tenen més mitjans per reanimar-lo. Vet aquí el bé que m'han fet els meus perseguidors en exhaurir completament tots

els aspectes de la seva animadversió. Ells mateixos s'han sostret el poder que tenien sobre mi, i, d'ara en endavant, puc burlar-me d'ells.

Encara no fa dos mesos que s'ha restablert una calma completa en el meu cor. Des de fa temps ja no temia res, però encara esperava, i aquesta esperança, tan aviat acariciada com frustrada, era un agafall per on entraven mil passions diverses a pertorbar-me. Un esdeveniment trist i imprevisit ha esborrat definitivament del meu cor aquest feble raig d'esperança i m'ha fet veure el meu destí fixat per sempre sense remei aquí baix. Des d'aleshores m'he resignat sense reserves i he retrobat la pau.

Tan bon punt he començat a entreveure la intriga en tota la seva amplitud, he abandonat per sempre més la idea de recuperar el favor del públic mentre sigui viu; a més, com que aquesta recuperació ja no podria ser recíproca, em seria a partir d'ara ben inútil. Per molt que els homes intentessin retornar a mi, ja no em trobarien més. Amb el menyspreu que m'han inspirat, el seu tracte em seria insípid i fins i tot una càrrega, i sóc cent vegades més feliç en la meua solitud que no ho podria ser vivint amb ells. M'han arrencat del cor totes les dolçors de la societat. A la meua edat, ja no hi podrien tornar a germinar: és massa tard. Que d'ara en endavant em facin bé o em facin mal, tot això ja m'és ben igual venint d'ells, perquè, facin el que facin els meus contemporanis, mai més no seran res per a mi.

Però encara podia comptar amb el futur, i esperava que una generació millor, quan examinés amb cura tant els judicis que faria sobre mi com la seva conducta amb mi, desfaria fàcilment l'artifici dels qui la dirigeixen i em veuria per fi tal com sóc. És aquesta esperança la que em va fer escriure els *Diàlegs* i la que em va suggerir mil temptatives eixelebrades per fer-los arribar a la

posteritat. Aquesta expectativa, encara que fos llunyana, em mantenia l'ànima en el mateix estat de nervis que quan encara cercava en la meva època un cor just, i, per més que projectava lluny les meves esperances, es tornaven igualment una joguina entre els homes d'avui dia. He dit en els *Diàlegs* sobre què fundava aquesta espera. M'equivocava. Per sort, me'n vaig adonar prou a temps per trobar encara, abans que m'arribés la darrera hora, un interval de quietud plena i de repòs absolut. Aquest interval va començar en l'època de la qual parlo, i tinc motius per creure que ja no serà interromput.

Passen pocs dies sense que noves reflexions em confirmin com n'estava, d'equivocat, quan comptava recuperar el favor del públic, fins i tot el d'una altra època; perquè això que em succeeix ho governen uns guies que es renoven sense parar en els cossos que m'han agafat aversió. Els particulars moren, però els cossos col·lectius no moren pas. Les mateixes passions s'hi perpetuen, i el seu odi ardent, immortal com el dimoni que l'inspira, té sempre la mateixa activitat. Quan tots els meus enemics particulars seran morts, els metges i els felipons encara viuran, i, quan no tindrè més seguidors que aquests, estic segur que no deixaran la meva memòria en pau després de la meva mort, tant com no han deixat en pau la meva persona en vida. Potser, a causa del pas del temps, els metges a qui realment he ofès podrien calmar-se; però els felipons, que estimava, que apreciava, a qui tenia plena confiança i a qui no vaig ofendre mai, els felipons, gent d'església i mig monjos, seran per sempre més implacables; la seva pròpia iniquitat ordeix el meu crim, que el seu amor propi no em perdonarà mai, i el públic, a qui ells tindran cura d'entretenir i de qui revifaran l'animadversió sense fi, no es calmarà pas més que ells.